

Н. В. Короткадоцент кафедри іноземних мов професійного спрямування та гуманітарних дисциплін
Державного університету інфраструктури та технологій

ПОСИЛЕННЯ МОТИВАЦІЇ НАВЧАННЯ ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО СПІЛКУВАННЯ АНГЛІЙСЬКОЮ МОВОЮ СТУДЕНТІВ НЕМОВНИХ ВИШІВ

Стаття присвячена проблемі посилення мотивації навчання професійно-орієнтованого спілкування англійською мовою студентів немовних вишів. У статті представлені основні особливості, функції та види мотивації, умови її підвищення, а також визначена специфіка навчального матеріалу. Визначаються цілі навчання іноземної мови у немовних вишах та особливості організації занять з англійської мови з урахуванням актуальних типів уроків і їхніх специфічних елементів. Пропонується ряд рекомендацій для підвищення мотивації навчання професійно-орієнтованого спілкування, а отже, й ефективності уроків іноземної мови в немовних вишах. Формування професійної іноземної мовної компетенції у студентів нелінгвістичних спеціальностей у вищих навчальних закладах є однією із фундаментальних цілей навчання та виховання. Воно передбачає підготовку висококваліфікованих фахівців, готових до взаємодії у професійній галузі спілкування. Студенти немовних вишів, майбутні фахівці, чітко розуміють, наскільки володіння іноземною мовою може розширити їхні можливості в подальшому працевлаштуванні. Мотивація служить стимулом, що направляє поведінку студентів для досягнення особистих цілей, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю, за допомогою вивчення англійської мови під керівництвом викладача, який управляє діяльністю студентів. Володіння іноземною мовою та її використання передбачає знання соціокультурних особливостей носіїв мови, великий спектр вербальної та невербальної комунікації. Соціокультурний компонент у змісті навчання іноземної мови відіграє важливу роль у розвитку особистості студента, оскільки дає можливість не лише ознайомитися з культурною спадщиною країни, мову якої вивчають, але й порівняти її з культурними цінностями своєї країни, що сприяє формуванню загальної культури студента. Цей компонент має розширити загальний, соціальний, культурний кругозір студентів, спонукати їх до пізнання та підвищення інтелектуального рівня. Незважаючи на необхідність знання іноземної мови фахівцями різних сфер діяльності та розуміння її значимості, студенти немовних вишів недостатньо добре володіють нею. Причин, які пояснюють це явище, багато, але однією з основних є низька мотивація вивчення цієї дисципліни. Загальновідомо, що висока мотивація є ознакою ефективної діяльності, особливо це стосується немовного вишу.

Ключові слова: англійська мова, комунікативний підхід, комунікативна компетентність, мотивація, підвищення мотивації, професійно-орієнтоване спілкування.

Постановка проблеми. Теоретична розробка моделі навчання основ професійного спілкування іноземною мовою і технологічне її рішення актуальні для навчання іноземної мови в немовному виші, оскільки іноземна мова нині стає атрибутом будь-якої професії у різних сферах виробничої діяльності.

Сучасна теорія вивчення мов міжнародного спілкування в руслі діалогу культур і цивілізацій ставить питання про необхідність формування у викладачів іноземної мови професійної компетенції, компонентний склад якої включає мовну, мовленнєву, лінгвостранознавчу, лінгводидактичну, культурознавчу та предметну компетенції. Несформованість зазначених компонентів веде до того, що багато вчителів відчують труднощі під час читання іншомовної літератури за фахом, обговорення педагогічних і методичних проблем іноземною мовою, труднощі в бесідах і дискусіях на професійну тематику. Отже, можна припустити,

що ще у ВНЗ треба домагатися певного рівня сформованості умінь професійного мовлення, достатнього і необхідного для успішного здійснення професійної діяльності. Вміння професійного мовлення слугуватиме базою для подальшої самоосвіти та самовдосконалення в обраній студентами професії.

Розглядаючи процес навчання професійної іноземної мови, слід зазначити, що студенти технічних спеціальностей не завжди володіють іноземною мовою на досить високому рівні. У зв'язку з цим необхідно вирішити завдання щодо залучення студентів до вивчення іноземної мови, підвищення рівня їхньої мотивації. Недостатня мотивація студентів до навчання виступає серйозною перешкодою в освітньому процесі, оскільки для найбільш ефективного і доцільного вивчення іноземної мови студент повинен усвідомлювати, що іноземна мова сьогодні – невід'ємна частина процесу навчання,

без якої неможливо розвинути всі ключові компетенції, домогтися успіху на значному рівні. Нездатність здійснювати іншомовну взаємодію призводить до нижчих результатів і досягнень, можливості такого фахівця більш обмежені, відображенням чого є незадоволеність як якістю освіти, так і вибором професії надалі.

Зв'язок статті з науковими та практичними завданнями полягає в тому, що вища освіта потребує вдосконалення в напрямі відповідності сучасним тенденціям підготовки успішної особистості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Аналіз педагогічної літератури показує, що в теорії та практиці викладання іноземних мов у вищій школі педагогічна проблема мотивації студентів немовних факультетів до вивчення іноземної мови вивчається в таких аспектах, як: класифікація і виявлення мотивів до вивчення іноземної мови (О.П. Авдєєв, Т.Є. Костоусова, В.О. Опал, Н.Н. Сергєєва, С.В. Угрюмова); домінанта внутрішньої мотивації навчальної діяльності над зовнішньою для успішного вивчення іноземної мови (Н.В. Антонова, Н.Н. Касаткіна, С.Є. Супрунов, Р.Н. Хамедова); створення педагогічних умов для прояву внутрішніх мотивів до вивчення іноземної мови (О.Х. Бабиан, Т.З. Горбунова); педагогічні засоби підвищення мотивації до вивчення іноземної мови (М.Р. Заседателева, О.С. Єгорова, О.А. Глущенко, О.М. Рябцева, Н.Д. Суховєєва); практичні шляхи підвищення мотивації студентів під час вивчення іноземної мови (Н.В. Антонова, Ж.Н. Шмельова, Н.В. Карева); формування мотивації вивчення іноземної мови у студентів немовних вишів і немовних спеціальностей (В.В. Батунова, К.І. Березіна, Н.Н. Касаткіна, С.Є. Супрунов, Т.В. Щербакова); ефективні методи навчання іноземної мови у немовних вишах (В.В. Батунова, Е.І. Лобинєва, А.Ю. Миколаєва, Є.В. Рускова, Т.А. Чуйко).

Незважаючи на велику кількість досліджень у сфері підвищення мотивації у навчанні англійської мови, практичного обґрунтування необхідності та важливості підвищення мотивації професійно-орієнтованого спілкування англійською мовою, а також шляхів усунення труднощів у процесі навчання не було представлено.

Виклад основного матеріалу. Для розуміння специфіки мотивації вивчення іноземних мов студентами немовних факультетів необхідний аналіз мотивації навчальної діяльності, яка є одним із основних структурних компонентів навчальної діяльності.

Згідно з Д.Б. Ельконіним «навчальна діяльність – це діяльність, що має своїм змістом оволодіння узагальненими способами дій у сфері наукових понять <...> така діяльність повинна спонукатися адекватними мотивами» [5, с. 245].

Мотивація навчальної діяльності визначається цілями, потребами та мотивами, а її особливості у студента залежать від їх поєднання: від того, які цілі ставляться, наскільки усвідомлюються ті чи інші потреби, на що спрямовані мотиви, наскільки стійкі основні компоненти мотивації. Про сформованість мотивації навчальної діяльності можна говорити в тому разі, коли розвинені її основні компоненти.

Помічено, що студенти часто не реалізують свій мовний потенціал у зв'язку з низькою мотивацією. Фактори, що лежать в основі цього явища, можна розділити на такі групи:

- витрати системи освіти країни;
- особистісні та професійні риси викладача;
- особистісні риси студента, його мовні здібності;
- «короткозорість» студентів, нездатних побачити зв'язок між вивченням іноземної мови (у цьому разі англійської) та майбутньою професійною діяльністю, відсутність елементу прогнозування впливу іноземної мови на професійне зростання студента, а в майбутньому – молодого фахівця.

Щоб підвищити мотивацію студента, викладач повинен зробити таке:

- «розпізнати», побачити особистість кожного студента у групі, знати про його інтереси, що виходять за межі навчальної діяльності;
- мати вільний доступ до інформації про слабкі та сильні сторони володіння англійською мовою;
- мати можливість спостерігати за успіхами кожного студента, управляти цим процесом;
- знайти точку зіткнення особистих, професійних і мовних інтересів студентів, створивши передумови для мотивованого навчання англійської мови.

Незважаючи на фактори, які знижують мотивацію до вивчення іноземної мови, викладач має достатній набір методичних прийомів і стратегій підвищення інтересу, звертаючись до мотивованого навчання.

Розглянемо кілька шляхів підвищення мотивації студентів.

По-перше, на початку навчального року викладачеві варто поцікавитися особистістю кожного студента, дізнатися про коло його інтересів, з'ясувати рівень володіння англійською мовою.

По-друге, викладач повинен переломити вивчення іноземної мови крізь призму особистих цілей студентів (як найближчих, так і розрахованих на перспективу). Одним зі способів є заповнення так званих індивідуальних планів досягнення успіху (див. рис. 1). Причому картки, маючи інструкції англійською, можуть заповнюватися за бажанням студентів будь-якою мовою, пріоритети розставляються таким чином: 1) змістовність, 2) володіння англійською мовою.

Name

My Plan for Success

Where I want to be and what to be going when I am 30:

My special skills, talents, and interests that can help me reach my goal:

Steps I can take this semester that will help me reach my goal:

How learning English can help me reach my goal:

The most important thing my teacher can do to help me learn English:

Things that may prevent me from reaching my goal:

Steps I can take that will help me reach my goal:

Рис. 1. Картка індивідуальних планів досягнення успіху

Під час обговорення написаного у планах викладач допомагає студенту розглядати вивчення іноземної мови в контексті його власних цілей і розробити стратегію, яку студент використовуватиме для подолання труднощів у вивченні мови. Важливість висунення конкретних цілей на противагу загальній меті «зробити все можливе» підкреслюється багатьма викладачами.

По-третє, викладач повинен обирати такі методи роботи з мовним матеріалом, щоб студенти бачили, що вони (методи) найкращим чином сприятимуть реалізації поставленої мети. Викладач повинен ретельно відбирати й обережно вводити методи роботи, пояснюючи, як вони допоможуть студентам удосконалювати їхні мовні вміння та навички.

По-четверте, викладач має передати студентам певні стратегії більш ефективного навчання, що допоможе їм заощадити час і зусилля.

По-п'яте, викладач повинен використовувати комунікативні (рольові ігри, симуляцію) вправи на заняттях що, безумовно, підвищує рівень мотивації студентів. Моделюючи аспекти професійної діяльності, викладач сприяє набуттю студентами певних умінь і навичок професійної діяльності. Студенти бачать практичне застосування своїх знань іноземної мови. Така діяльність характеризується внутрішньою мотивацією.

По-шосте, використання автентичного матеріалу професійної спрямованості (фільмів, газетних статей і т. д.) також сприяє підвищенню інтересу до процесу навчання.

Англійська мова як іноземна вивчається студентами немовних спеціальностей як загальноосвітня дисципліна в багатьох навчальних закладах і для спеціальних цілей – у навчальних закладах професійної освіти. Отже, навчання англійської мови в немовних вишах підпорядковує двом цілям:

- 1) навчання академічної (базової) англійської мови (EAP: English for Academic Purposes);
- 2) вивчення професійно-орієнтованої англійської мови (ESP: English for Specific Purposes).

На практиці чіткого розмежування між курсами «Базова англійська мова» і «Професійно-орієнтована англійська мова» не проводиться в багатьох вишах, оскільки немає ясної програми та мети навчання. У процесі навчання професійно-орієнтованої англійської мови виникає питання, що вивчати насамперед: професійну лексику, граматику або розвивати вміння монологічного і діалогічного мовлення? Зазвичай знання спеціальних термінів і основ граматики не дає свободи усного спілкування студентам, така можливість з'являється тільки в разі сформованості іншомовної комунікативної компетенції. Іншомовна комунікативна компетенція, у свою чергу, складається з декількох компонентів, таких як: мовна, лінгвістична, соціальна, дискурсивна, соціокультурна і професійна, якщо йдеться про майбутнього фахівця.

Найбільш адекватною класифікацією занять з іноземної мови в немовному виші є класифікація з погляду структури уроку, де закладені елементи процесу навчання. Структурна побудова заняття залежить від конкретних навчальних завдань, характеру передбачуваної, планованої на занятті діяльності та взаємодії викладача і студентів. Основними елементами заняття є:

- 1) організаційна та змістова установка;
- 2) перевірка глибини та міцності знань;
- 3) взаємодія викладача і студентів на основі повідомлення-засвоєння нових знань, навичок і умінь;
- 4) закріплення вивченого матеріалу і вправи;
- 5) діагностика міцності засвоєння знань, сформованості навичок і умінь;
- 6) інструктаж із виконання домашньої або самостійної роботи.

Н.Ю. Гутарева виділила найбільш актуальні типи уроків для навчання професійно-орієнтованої англійської мови в немовному виші [2, с. 16]:

- 1) заняття вивчення нового матеріалу (лекція, теоретичне дослідження, кіноурок);
- 2) заняття застосування і вдосконалення знань (практичні завдання, твори, виконання вправ, ділова гра);

3) заняття узагальнення і систематизації знань (дискусія, конференція, семінар, ділова гра);

4) комбіноване заняття (поєднання різних видів занять із широким спектром завдань);

5) контрольне заняття (тест, усне опитування, письмова робота, залік, вікторина).

Найбільш оптимальним для посилення мотивації навчання професійно-орієнтованого спілкування англійською мовою студентів немовних вишів є комбіноване заняття, що є найпоширенішим типом, включає всі основні елементи та дозволяє за обмежений часовий відрізок зробити повноцінний цикл ознайомлення, переробки та закріплення навчального матеріалу, допомагаючи в реалізації інтегрованого міждисциплінарного підходу в навчанні іноземної мови.

На думку Ю.Р. Гуро-Фролової, формування мотивації вивчення іноземної мови у студентів нелінгвістичного вишу буде ефективним, якщо:

- забезпечити комплексне поєднання особистісно-діяльнісного, контекстного, індивідуально-диференційованого підходів;

- використовувати в ході навчально-виховного процесу прийоми розвиваючої стратегії психологічного впливу (суб'єкт-суб'єктна модель) і продуктивного педагогічного спілкування;

- забезпечити комплексність і послідовність у підготовці викладачів іноземної мови нелінгвістич-

ного вишу з оволодіння прийомами розвиваючої стратегії психологічного впливу і продуктивного педагогічного спілкування;

- скорегувати індивідуальні стилі керівництва навчально-виховним процесом у бік демократизації, а також діалогічної, альтероцентристської спрямованості у професійно-педагогічному спілкуванні;

- розробити та впровадити в навчально-виховний процес нелінгвістичного вишу структурно-функціональну модель формування мотивації вивчення іноземної мови за допомогою комплексної реалізації особистісно-діяльнісного, контекстного, індивідуально-диференційованого підходів до навчально-виховного процесу [1, с. 34–35].

Сучасні методи, форми та засоби навчання, що сприяють підвищенню мотивації студентів немовних факультетів до вивчення іноземної мови, представлені в табл. 1.

Висновки і пропозиції. Слід відзначити, що можливості навчання іноземної мови в немовному виші розширюються щороку: зміцнюється матеріально-технічна база вищих навчальних закладів; у процес навчання дедалі активніше впроваджуються нетрадиційні технології, мультимедійні засоби навчання; у викладачів з'являється більше можливостей використовувати різноманітні автент-

Таблиця 1

Форми, методи та засоби навчання, що сприяють підвищенню мотивації студентів немовних факультетів до вивчення іноземної мови

Компоненти	Вимоги до компонентів	Приклади
Методи навчання	<ul style="list-style-type: none"> – орієнтація на особистість студента: сприяння його особистісному і професійному розвитку; – забезпечення умов для активної роботи кожного студента; – комунікативна спрямованість на удосконалення мовних навичок і умінь; – інтенсифікація процесу навчання; – облік індивідуальних особливостей студентів. 	<ul style="list-style-type: none"> – метод проектів; – рольові ігри; – ділові ігри; – дискусія; – кейс-метод; – SWOT-аналіз; – підготовка презентації.
Форми навчання	<ul style="list-style-type: none"> – комунікативний і діяльнісний характер; – організація суб'єкт-суб'єктних відносин; – організація навчальної діяльності. 	<p>Організаційна форма:</p> <ul style="list-style-type: none"> – практичне аудиторне заняття; – контактна робота студентів із викладачем, у т. ч. із застосуванням дистанційної освітньої технології; – самостійна робота. <p>Форми навчання:</p> <ul style="list-style-type: none"> – групова; – парна; – індивідуальна.
Засоби навчання	<ul style="list-style-type: none"> – забезпечення психологічного комфорту шляхом індивідуалізації навчання; – забезпечення більшого ступеня інтерактивності навчання; – інтегральність і наочність пред'явлення знань; – організація регулярного повторення вивченого матеріалу; – створення необхідних умов для організації продуктивної аудиторної та самостійної роботи учнів; – оптимальна реалізація змісту навчання за рахунок створення великої ресурсної бази; – гнучкість і мобільність навчання. 	<ul style="list-style-type: none"> – Інтернет-технології: Інтернет-тренажери, освітні Інтернет-ресурси; – ІКТ: електронні навчально-методичні комплекси; – комп'ютерні та мультимедійні технології; – електронні освітні ресурси: електронні бібліотеки й електронно-бібліотечні системи.

тичні джерела, посібники тощо. Зростає і престиж предмета: із входженням України у світовий економічний і культурний простір звичайними стають ділові та туристичні поїздки за кордон; дедалі більше іноземних компаній відкривають свої філії та офіси в українських містах. Студенти немовних вишів, майбутні фахівці, чітко розуміють, наскільки володіння іноземною мовою може розширити їхні можливості в подальшому працевлаштуванні. Мотивація служить стимулом, що направляє поведінку студентів для досягнення особистих цілей, пов'язаних із майбутньою професійною діяльністю, за допомогою вивчення англійської мови під керівництвом викладача, який управляє діяльністю студентів.

Список використаної літератури:

1. Гуро-Фролова Ю.Р. Психолого-педагогические условия формирования мотивации изучения иностранного языка у студентов нелингвистического вуза : автореф. дис. ... канд. пси-

хол. наук : 19.00.07 / Нижегород. гос. архитектур.-строит. ун-т. Нижний Новгород, 2011. 27 с.

2. Гутарева Н.Ю. Основные вопросы профессионально-ориентированного обучения английскому языку в неязыковом вузе. URL: <http://www.englishteachers.ru/forum>.
3. Заседателева М.Г. Роль парной и групповой форм работы в повышении мотивации студентов к изучению иностранного языка. *Вестник Челябинского государственного педагогического университета*. 2017. № 8. С. 29–35.
4. Чаплыгина О.В., Апухтина Л.М. Условия формирования положительной мотивации у студентов неязыкового вуза при обучении иностранному языку. *Концепт*. 2017. Т. 31. С. 1281–1285. URL: <http://ekoncept.ru/2017/970271.htm>.
5. Чуйко Т.А., Русскова Е.В. Виды работы, влияющей на мотивацию к изучению иностранного языка в неязыковом вузе. *Молодой ученый*. 2015. № 7. С. 874–877. URL: <https://moluch.ru/archive/87/16941/> (дата обращения: 16.05.2018).

Korotka N. Strengthening the motivation of teaching professionally-oriented communication in English to students of non-linguistic universities

The article is devoted to the problem of increasing the motivation of teaching professionally-oriented communication in English to students of non-linguistic universities. The article presents the main features, functions and types of motivation, conditions for its improvement, and also defines the specifics of the educational material. The goals of teaching a foreign language in non-linguistic universities and the features of organizing classes in English are determined, taking into account the actual types of lessons and their specific elements. A number of recommendations are proposed to increase the motivation of teaching professionally-oriented communication, and, consequently, the effectiveness of foreign language lessons in non-linguistic universities. Since some students of non-linguistic universities do not have physical need of using foreign languages as a means of communication, one of the most important factors which stimulate the process of communication in a foreign language is motivation in leaning foreign languages. Motivation of students of non-linguistic universities to study a foreign language will be active if: systematic, activity-oriented, personality-oriented, communicative and problem-project approaches to the organization of the educational process are applied; a model of motivation to study a foreign language has been developed; pedagogical conditions for successful functioning of the model of motivation to study a foreign language are being implemented. The pedagogical conditions for the successful functioning of the motivation model for students of non-linguistic universities to study a foreign language are the choice of optimal teaching methods of a foreign language; developing strategies of psychological influence of the teacher; productive pedagogical communication; stimulation of communicative competence. The formation of professional foreign language competence among students of non-linguistic specialties at the higher education institutions is one of the fundamental goals of training and education. It involves the training of highly qualified specialists who are ready for interaction in the professional field of communication. Students of non-language universities, future professionals, clearly understand how knowledge of a foreign language can expand their opportunities for further employment.

Key words: English language, communicative approach, communicative competence, motivation, increasing motivation, professionally-oriented communication.